

HUKUK DEVLETİNİN BİR GEREĞİ OLARAK ÇOCUK OMBUDSMANLIĞI*

Mahmut Ceylan**

GİRİŞ

İnsan hak ve özgürlükleri alanında ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli kurumlar ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde bu eğilim çocuk hakları alanında da görülmektedir. Çocuk hakları insan hakkıdır. Çocuklar yetişkin insanlarla aynı haklara sahiptir ve bunun yanı sıra çocuk olmaları sebebi ile çocuk haklarına da sahiptirler. Çocukların sahip olduğu bu hakların hepsi eşit öneme sahiptir ve birbiri ile bağlantılı haklardır.

Hukuk devleti, insan hakları ile doğrudan ilgilidir. Bir devleti hukuk devleti olarak nitelendirebilmek için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bunlardan bazıları insan haklarına dayanması, onları gözetmesi, koruması ve geliştirmesidir. Bu sebeple çocuk hakları da hukuk devleti ile doğrudan ilgilidir. Çocuk haklarını korumak ve geliştirmek için demokratik hukuk devletleri çeşitli mekanizmalar geliştirmişlerdir. Bunlardan birisi çocuk ombudsmanlığıdır. Birçok ülkede çocuk ombudsmanlığı veya benzeri kurumlar kurulmaktadır ve bunların sayısı devamlı artmaktadır. Fakat ülkemizde henüz bir çocuk ombudsmanlığı bulunmamaktadır. Kamu Denetçiliği Kurumunda beş denetçiden birisi çocuk hakları alanında görevlendirilmiştir. Bunu bir çocuk ombudsmanlığı olarak değerlendirmek mümkün değildir. Zira çocuk ombudsmanlığı bağımsız ve ayrı bir kurumdur.

Ülkemizde de ulusal düzeyde çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi için birtakım kamu kurum ve kuruluşları, düzenlemeler bulunmaktadır. Bunları ele alarak ülkemiz için çocuk ombudsmanlığına ihtiyaç olup olmadığını tespit etmemiz gerekir. Bu kapsamda Kamu Denetçiliği Kurumu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ile Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü incelenmiştir. Bunların

* Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir.

** Arş. Gör., Trabzon Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

görev ve yetkileri incelenerek çocuk ombudsmanının sağlayacağı faydayı verip veremeyeceklerine bakıldıktan sonra Türkiye için çocuk ombudsmanlığının gerekliliği meselesine değinilmiştir.

1. Ombudsman ve Özel Bir Ombudsman Türü Olan Çocuk Ombudsmanı

Çocuk ombudsmanlığı¹ hakkında açıklamalara başlamadan önce ombudsmanlığı (kamu denetçiliği) kısaca incelememiz uygun olacaktır. Ombudsmanın birbirine yakın birçok tanımı yapılmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki ombudsman kavramını tanımlayabilmek zordur. Çünkü ombudsmanlığı uygulayan ülkeler farklı yasal ve anayasal düzenlemeler çerçevesinde ombudsmanı ele aldıklarından tam ve genelgeçer bir tanım yapmak güçleşmektedir². Ombudsman, genel olarak idari organ ve makamların haksız işlem ve eylemlerinden kişileri korumak amacıyla oluşturulmuş bir kurum şeklinde tanımlanmıştır³. Fakat özel sektör ombudsmanı kamuya sınırlı faaliyette bulunmaz; ticari ve sınai alanda tüketicilerin haklarını korumak amacı da vardır⁴. Bir diğer tanıma göre ombudsman; çoğunlukla hak ve özgürlüklere yönelik olan idari eylem ve işlemlere karşı, ilgililerin doğrudan başvurusu neticesinde, gerekli ön bilgileri toplayarak gözlemlerini ilgili makama iletir ve söz konusu makamdan bu tutumundan vazgeçmesini ister⁵. Ancak bu tanım da yetersiz kalmaktadır. Zira resen harekete geçen ombudsmanlar da vardır. Bu durum ilgili ülkenin yasama organının takdirine kalmış bir tercihtir. Ombudsman en genel tanımı ile insan haklarına ve hukuk devletine katkı sağlayan bir denetim mekanizmasıdır.

İlk olarak 1809'da İsveç'te ortaya çıktığı kabul edilen ve birçok ülkeye yayılan bu kurumun^{6 7} İsveç diline göre; “ombud” kelimesi “temsilci” veya “görevli”, “man” kelimesi ise “kişi” anlamına gelmektedir⁸. Dolayısıyla “ombudsman” sözcüğünü temsilci kişi veya görevli kişi şeklinde çevirebiliriz. Çeşitli ülkelerde uygulanmakta olan bu kurum her ülkenin hukuk sistemine, idari, siyasi ve sosyal

¹ Dünyadaki ilk çocuk ombudsmanı Målfrid Grude Flakkøy'dur ve bu özelliğini 1988 yılına kadar sürdürmüştür. Bkz. Målfrid Grude Flakkøy, **A Voice for Children: Speaking Out as Their Ombudsman**, Jessica Kingsley Publishers, UNICEF, 1991, s.15.

² Erhan Tural, **Dünyada ve Türkiye'de Ombudsmanlık**, Adalet Yayınevi, 2014, s.87.

³ Turgut Tan, **İdare Hukuku**, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, 2013, s.603.

⁴ Seriyte Sezen, “Ombudsman: Türkiye İçin Nasıl Bir Çözüm? – Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Amme İdaresi Dergisi**, C.34, S.4, Aralık 2001, s. 75.

⁵ Halil Kalabalık, **İnsan Hakları Hukuku**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 349.

⁶ Stig Jagerskiöld, “The Swedish Ombudsman”, **University of Pennsylvania Law Review**, C. 109, S.8, 1961, s.1077-1078.

⁷ Ombudsmanlık kurumunun ilk olarak İsveç'te ortaya çıktığı söylene de İsveç'in bu kurumu Osmanlı Devleti'nden aldığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla ombudsmanlığı Osmanlı kurumu olarak nitelendirmek mümkündür. Bkz. Hasan Tahsin Fendoğlu, **Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık)**, SDE Analiz, Aralık 2010, s.5-6.

⁸ <http://folkets-lexikon.csc.kth.se/folkets/folkets.en.html#lookup&ombud&0> (29.01.2019),

<http://folkets-lexikon.csc.kth.se/folkets/folkets.en.html#lookup&man&0> (29.01.2019).

yapısına göre farklı şekilde isimlendirilmiştir. Örneğin İsveç ve Finlandiya’da “ombudsman”, Hollanda’da “ulusal ombudsman”, Kanada’da “vatandaş koruyucu”, İspanya’da “halk savunucusu”, Avusturya’da ve Romanya’da “halkın avukatı”, Portekiz’de “adalet temsilcisi”, İngiltere’de “yönetim için parlamento komiseri”, Polonya’da “sivil haklar savunucusu”, İtalya’da “sivil savunucu” ifadeleri tercih edilmiştir⁹. Ülkemizde ise ombudsmanın karşılığı olarak “kamu denetçisi” kavramı uygun görülmüş ve resmî metinlerde kullanılmıştır.

Ombudsmanlık kurumu bir veya birkaç kişiden oluşabilir. Örneğin İsveç’te biri baş ombudsman olarak toplam dört ombudsman vardır¹⁰. Ülkemizde ise 14.06.2012 tarih ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kanunu’na göre, bir Başdenetçi ve beş denetçi bu görevi yerine getirmektedir¹¹.

“Kamu denetçisi” teriminin “ombudsman” terimini tam olarak karşılamadığını iddia ederek öğretide “ombudsman” terimini tercih edenler olmuştur¹². Fakat resmî metinlerde “kamu denetçisi” tercih edilmiştir. Uluslararası ve ulusal akademik camiada yaygın olarak kullanılması ve birçok ülkenin bu kurumu isimlendirmede değiştirmeden kullanması nedenleriyle çalışmada “ombudsman” terimi kullanılmıştır. Fakat yeri geldiğinde resmî belgelerden bahsederken “kamu denetçisi” terimi de kullanılacaktır.

Buraya kadar izah edilen ombudsmanlık “klasik ombudsman”dır. Klasik ombudsmanın (parlamento ombudsmanı) rol oynadığı önemli görevleri şu şekilde sıralayabiliriz: Bireyleri koruma, iyi yönetimi sağlama ve kötü yönetimi önleme, idari reformları hızlandırma, parlamentonun gözetim fonksiyonunu destekleme ve tamamlama, toplumu ve kamu görevlilerini eğitme, yürütme ile kamu görevlileri arasında köprü rolü üstlenme¹³. Klasik ombudsmanların sorumluluk alanlarına insan hakları ihlallerine bakma eklendiğinde “melez ombudsmanlık”lar ortaya çıkmaktadır¹⁴. Bazı ülkelerde daha spesifik alanlarda çalışan yani yetkisi kısıtlanmış ombudsman türleri de vardır. Örneğin, Guatemala, El Salvador, Meksika, Gana ve İspanya gibi ülkelerde insan hakları ombudsmanı vardır¹⁵. İsveç’te ise tüketici ombudsmanı vardır¹⁶. Görüldüğü üzere parlamento ombudsmanlığı asıl olmak üzere bazı ülkelerde çeşitli isimler altında farklı om-

⁹ Nuri Tortop, “Ombudsman Sistemi ve Çeşitli Ülkelerde Uygulanması”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.31, S.1, 1998, s.3-4.

¹⁰ Kemal Özden, *Ombudsman – Türkiye’deki Tartışmalar*, Seçkin Yayınları, 2010, s.75.

¹¹ 6328 sayılı Kanun m.4/3: “Kurumda, bir Başdenetçi ve beş denetçi ile Genel Sekreter ve diğer personel görev yapar.”

¹² Özden, *Ombudsman – Türkiye’deki Tartışmalar*, s.24.

¹³ Ender Ethem Atay, “Hukuk Devleti İlkesi Işığında İdarenin Denetimi ve Kamu Denetçiliği Kurumu”, *Ombudsman Akademik*, S.1, Aralık 2014, s.28-29.

¹⁴ Sezen, “Ombudsman: Türkiye İçin Nasıl Bir Çözüm?” s. 75.

¹⁵ Özden, *Ombudsman – Türkiye’deki Tartışmalar*, s.54-55.

¹⁶ Özden, *Ombudsman – Türkiye’deki Tartışmalar*, s.63.

budsmalık kurumları da bulunmaktadır. Ayrıca ombudsmanlığı ulusal düzeyde ve uluslararası düzeyde olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Uluslararası düzeydeki ombudsmana Avrupa Birliği bünyesinde kurulmuş olan Avrupa Ombudsmanını örnek olarak gösterebiliriz.

Çalışmanın konusunu oluşturan ombudsman türü çocuk ombudsmanıdır. Çocuk ombudsmanlığına ve benzeri kurum veya makamlara günümüzde birçok ülkede rastlanmaktadır. Örneğin Avusturya¹⁷, Belçika-Flaman Topluluğu¹⁸, Belçika-Fransız Topluluğu¹⁹, Danimarka²⁰, Galler²¹, Hırvatistan²², İsveç²³, İngiltere²⁴, Kanada²⁵, Kuzey İrlanda²⁶, Norveç²⁷, Polonya²⁸, Yeni Zelanda²⁹ bunlardan bazılarıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise bazı eyaletlerde çocuk ombudsmanı bulunmaktadır. Örneğin Michigan'da 1994 yılında çocuk ombudsmanlığı kurulmuştur³⁰. 1981 yılında ilk olarak Norveç'te kurulmuş olan Norveç Çocuk Ombudsmanlığı (barneombud) yeni bir tür olarak ortaya çıkmıştır³¹. Daha sonra Kosta Rika'da da bu kurum kurulmuştur³². Ayrıca UNICEF ile birlikte on farklı kurumun bir araya gelmesi ile kurulan Avrupa Çocuk Ombudsmanlığı Ağı (European Network of Ombudspersons for Children - ENOC) çocuk haklarını koruma ve geliştirme konusunda uluslararası alanda faaliyet gösteren önemli bir kurumdur³³.

Çocuk hakları ombudsmanı, en temel anlamı ile çocukların çıkarları için bir ses sağlar ve bu çıkarların korunması için bekçi vazifesi görür³⁴. Çocuk ombudsmanının bağlayıcı karar alma yetkisi olmadığı ve yetkili makamların kararlarını geri alma yetkisi olmadığı için bilgi, savunma ve iyi belgelendirilmiş ifadeler onun silahıdır³⁵. Çocuk ombudsmanı şikayetleri inceler, gözlemde bulunur, araş-

¹⁷ <https://www.kija.at> (29.01.2019).

¹⁸ <https://www.kinderrechten.be/Content.aspx?PageAction=Detail&pagId=50206&parpagId=50206> (29.01.2019).

¹⁹ <http://www.dgde.cfwb.be> (29.01.2019).

²⁰ <https://www.boerneraadet.dk> (29.01.2019).

²¹ <https://www.childcomwales.org.uk> (29.01.2019).

²² <http://dijete.hr> (29.01.2019).

²³ <https://www.barnombudsmannen.se> (29.01.2019).

²⁴ <https://www.childrenscommissioner.gov.uk> (29.01.2019).

²⁵ <http://www.cccya.ca/content/index.asp> (29.01.2019).

²⁶ <https://www.niccy.org> (29.01.2019).

²⁷ <http://barneombudet.no> (15.02.2019).

²⁸ <http://brpd.gov.pl> (29.01.2019).

²⁹ <http://www.occ.org.nz> (29.01.2019).

³⁰ Richard S. Bearup, Vincent J. Palusci, "Improving Child Welfare Through A Children's Ombudsman", **Child Abuse & Neglect**, C.23, 1999, s.450.

³¹ Gary B. Melton, "Lessons from Norway: The Children's Ombudsman as a Voice for Children", **Case Western Reserve Journal of International Law**, C.23, S.2, s.201.

³² Melton, "Lessons from Norway: The Children's Ombudsman as a Voice for Children", s.201-202.

³³ <http://enoc.eu> (29.01.2019).

³⁴ Melton, "Lessons from Norway: The Children's Ombudsman as a Voice for Children", s.202.

³⁵ Flakkøy, **A Voice for Children: Speaking Out as Their Ombudsman**, s.24.

tırma yapar, toplumu eğitir ve koşulların iyileştirilmesi için tavsiyelerde bulunur, şikayetle ilgili olarak tanıkları dinleyebilir ve gerekiyorsa dava açabilir³⁶. Bu yetkiler arasında en önemlilerinden birisi ombudsmanın dava açma yetkisidir. Dava açma yetkisinin çocuk ombudsmanına verilip verilmemesi kanun koyucunun takdirindedir. Bu yetkinin çocuk ombudsmanına verilmesi uygun olacaktır. Bu sayede çocuk ombudsmanlığı etkin bir kurum haline gelebilir.

Norveç çocuk ombudsmanının (barneombud), herhangi bir gizlilik yasasına bakmaksızın, çocuklar ile ilgili meselelerde tüm kamu ve özel kuruluşlara ücretsiz erişim yetkisi vardır³⁷. Bu durum çocuk ombudsmanlığının etkin bir şekilde uygulanabilmesi için önemli bir yere sahiptir. Mesele çocuklar olduğunda yasal düzenlemeler de o çerçevede esnek hazırlanmalıdır. Çünkü çocuklar ve çocuk hakları oldukça hassas meselelerdir. Çocuk ombudsmanının sadece kamu değil özel kişiler veya makamlar tarafından gerçekleştirilen çocuk hakkı ihlallerini de araştırması uygun olacaktır. Nitekim Norveç'te çocuk ombudsmanı kamu ve özel makamlar karşısında çocukların çıkarlarını gözetmektedir³⁸.

2. Hukuk Devleti Bağlamında Çocuk Ombudsmanı

Toplumun dezavantajlı gruplarından birisi olan çocukların haklarını koruyan çocuk ombudsmanı hem hukuk devleti hem de insan hakları bakımından gerekli bir kurumdur. Günümüzde hukuk devleti insan haklarına saygının sağlanmasının amacı ve gereğidir ve bu sebeple bu iki kavram birbirinin ayrılmaz niteliği haline gelmiştir. Hukuk devleti toplumsal ve siyasal örgütlenmede bireyin üstünlüğü düşüncesine dayanır ve bu anlayış, amacı özgürlükleri korumak olan devleti aracı durumuna getirir³⁹. Dolayısıyla hukuk devletinin insan hakları kavramı ile yakından alakalı olduğunu söyleyebiliriz. Anayasa Mahkemesi bir kararında insan hakları kavramının hukuk devleti açısından önemi ve gerekliliğini vurgulamıştır⁴⁰. Anayasa Mahkemesi bir başka kararında ise temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmadığı bir ortamda hukuk devletinden bahsedilemeyeceğini vurgulamıştır⁴¹. Dolayısıyla insan hakkı ihlallerinin sık yaşandığı bir devlete hukuk devleti demek mümkün olmaz.

Anayasanın 2. maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti bir "hukuk devletidir."

³⁶ Özden, **Ombudsman – Türkiye'deki Tartışmalar**, s.56.

³⁷ Melton, "Lessons from Norway: The Children's Ombudsman as a Voice for Children", s.203.

³⁸ Flakkøy, **A Voice for Children: Speaking Out as Their Ombudsman**, s.24.

³⁹ İbrahim Kaboğlu, "Türkiye'de Hukuk Devletinin Gelişimi" içinde **Hukuk Devleti**, (Haz. Hayrettin Ökçesiz), Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi Yayınları: 4, Afa Yayıncılık, 1998, s.95.

⁴⁰ "(H)ukuk Devleti, insan haklarına saygılı ve bu hakları koruyan, adaletli bir hukuk düzeni kuran ve bunu sürdürmekle kendini yükümlü sayan, bütün işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan Devlettir. Böyle bir düzenin kurulması, yasama, yürütme ve yargı alanına giren tüm işlem ve eylemlerin hukuk kuralları içinde kalması, temel hak ve özgürlüklerin, Anayasal güvenceye bağlanmasıyla olanaklıdır." Bkz. Anayasa Mahkemesi, 01.07.1998, E.1996/74, K.1998/45, R.G. Tarih-Sayı: 11.03.2000-23990.

⁴¹ Anayasa Mahkemesi, 12.11.1991, E.1991/7, K. 1991/43, R.G. Tarih-Sayı: 23.07.1992-21293.

Hukuk devleti, vatandaşlarının hukuki güvenlik içinde buldukları ve devletin yapmış olduğu eylem veya işlemlerin hukuk kurallarına bağlı olduğu devlet demektir⁴². Dolayısıyla hukuk devletini kısaca, hukuka dayanan ve hukuk sayesinde var olan devlet şeklinde açıklayabiliriz. Yani bu ilkedan dolayı yönetim keyfi değildir ve kurallara bağlıdır.

İdarenin denetlenmesi, hukuk devleti ilkesinin olmazsa olmazıdır. Ombudsmanlık idarenin yargı dışı denetim yollarından birisidir. Ombudsmanlık hukuk devleti için oldukça önemli bir rol oynar. Fakat ombudsmanlığın gerçek anlamda var olabilmesi ve fayda sağlayabilmesi için demokratik bir yönetim gerekir⁴³.

Anayasanın 74. maddesine⁴⁴ 07.05.2010 tarihinde 5982 sayılı Kanun ile eklenen Kamu Denetçiliğine başvurma hakkı ve 14.06.2012 tarih, 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu ile ülkemizde de bu kurum idari denetim mekanizması olarak hayata geçmiştir.

Hukuk devleti ilkesinin şu iki önemli sonucuna değinmek gerekir: Birincisi Anayasa madde 123'te belirtilen idarenin kuruluş ve işleyişinin yasalarda düzenlenmesi; ikincisi Anayasa madde 125'te hüküm altına alınan idarenin işleyişinin yargı denetimine tabi tutulmasıdır. Yargısal denetimin sadece hukuka uygunluk denetimi ile sınırlı olduğunu yani yerindelik denetimi yapmadığını göz önüne aldığımızda, ombudsmanın yeri ve önemi daha iyi anlaşılacaktır. Zira yargı merciinin yapamadığı yerindelik denetimini ombudsman yapabilmektedir. Bu durum ise hukuk devleti açısından oldukça önemlidir. Hukukun temelinde insan hakları, adalet ve eşitlik gibi ilkelerin de olduğunu düşünürsek idareyi bu açılardan denetleyecek bir mekanizmaya ihtiyaç vardır ve bu mekanizmalardan birisi ombudsmanlıktır. Ayrıca ülkemizde idarenin bazı işlemlerine karşı yargı yolu kapatılmıştır. Dolayısıyla böyle durumlarda ombudsmanın yerindelik denetimi oldukça önemlidir.

Görüldüğü üzere ombudsmanın, hukuk devleti ilkesini kabul eden ülkelerde hukuk kurallarını vatandaş lehine uygulamaya gayret ettiği, idarenin yapmış olduğu hukuka aykırı eylem ve işlemlerin düzeltilmesine katkısı nedeniyle idare ile vatandaş arasındaki güven duygusunu geliştirdiği, kamu yönetiminin iyileşmesine ve idari yargının yükünü hafifletmesine neden olduğu, vatandaşların do-

⁴² Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, 2005, s.113.

⁴³ Melton, "Lessons from Norway: The Children's Ombudsman as a Voice for Children" s.202.

⁴⁴ Anayasa m.74/4-5: "*Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler. Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.*"

laylı da olsa yönetime katıldıkları ve bu katkıları neticesinde vatandaşın hak ve özgürlüklerinin korunmasına yardımcı olduğu söylenebilir.

Günümüzde herkesin doğuştan sahip olduğu kabul edilen “insan hakları”, özel bir önem kazanmıştır. Nitekim bir ülkenin insan haklarına göstermiş olduğu saygı o ülkenin uygarlık seviyesinin de bir göstergesi niteliği haline gelmiştir⁴⁵. Aynı şekilde son yüzyılda dünyanın çeşitli ülkelerinde hızla yayılmaya başlayan ombudsmanlık kurumu da insan haklarının korunması açısından öneme sahiptir. Çocuk ombudsmanlığı ise çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi için önemlidir.

İnsan haklarını koruyan bir kurum olan ombudsman genellikle nüfusu az ve kültür düzeyi yüksek olan ülkelerde başarıyla uygulanmaktadır⁴⁶. Ancak bu durumdan ombudsmanın diğer ülkelerde başarısız olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Kültür düzeyi üst seviyede olmayan ülkelerde bu kurum sayesinde insan hakları ihlalleri denetlenebilecek ve bu durum o toplumun gelişmesine de katkı sağlayacaktır.

Çocuk ombudsmanlığı bütün devletler için önemlidir. Zira insan hakkı ihlali ihtimali her zaman vardır ve var olagelecektir. Gerçek anlamda demokratik olan ülkelerde bu kurum verimli olacaktır. Şurası bir gerçek ki, demokrasiyi yeni içselleştirmeye çalışan bu kurum istenilen sonucu hemen vermez. Bunun için zamana ihtiyaç vardır. Bu ülkelerde çocuk ombudsmanlığının istenilen sonucu vermemiş olması kurumun gereksizliği ya da yetersizliğinden kaynaklanmaz. Zira bazı ülkelerde mahkemeler dahi istenilen sonucu vermemektedir. Bundan yola çıkarak mahkemelerin gereksiz olduğunu söyleyemeyiz. İnsan hakları bilincinin gelişmiş olduğu ülkelerde insan hakları ombudsmanı kurumu daha çabuk ve etkin bir şekilde faaliyet gösterebilir. Demokrasiye yeni geçiş yapmış ve insan hakları bilinci gelişmemiş ülkelerde ise kurumun kabul görmesi ve etkili olması hemen gerçekleşmez. Demokrasi geleneğimizin olduğunu göz önüne alırsak çocuk ombudsmanlığının ülkemizde başarıyla uygulanabileceğini öngörebiliriz. Çocuk ombudsmanı ayrı ve bağımsız olması durumunda çocuk hakları alanına yoğunlaşabilecektir. Bu ise ülkede çocuk haklarının gelişimine katkı sağlayacak ve çocuk hakkı ihlallerini azaltacaktır.

3. İç Hukukta Çocuk Haklarının Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Kurumlar

Hukukumuzda çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ve düzenlemeler mevcuttur. Bu bölümde çocuk

⁴⁵ Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, s.21.

⁴⁶ Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar, Murat Önok, *İnsan Hakları El Kitabı*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2011, s.590.

haklarının korunması ve geliştirilmesi için çalışan kamu kurum ve kuruluşları incelenecektir. Bu inceleme neticesinde çocuk ombudsmanlığına ihtiyaç olup olmadığı tespit edilecektir.

3.1. Kamu Denetçiliği Kurumu

Türkiye’de 1990’lı yıllardan itibaren ombudsmanlığın kurulması konusunda somut bazı gelişmeler oldu. Özellikle insan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla 7. Beş Yıllık Kalkınma Planında ombudsmanın kuruluşu plana alınmış, 55. Hükümet döneminde ise Adalet Bakanlığı “Ombudsman Yasa Tasarısı Taslağı Hazırlama Komisyonu” oluşturmuş ve komisyon, “Yurttaş Sözcülüğü Kanun Tasarısı Taslağı”⁴⁷ni hazırlamıştı⁴⁷. Ancak bu taslak kanunlaşmadı. 28.09.2006 tarih ve 5548 sayılı Kanun ile Kamu Denetçiliği Kurumu kuruldu. Fakat Anayasa Mahkemesi bu kanunu bir bütün olarak Anayasaya aykırı bulduğu için iptal etti⁴⁸. Son olarak 6328 sayılı Kanun ile Kamu Denetçiliği Kurumu hukukumuzda girdi. Bu durum Türkiye açısından önemli bir gelişmedir. Ayrıca bu Kanun ile idarenin, insan haklarına aykırı davranmasına karşı vatandaşlara bir güvence sağlanmış oldu.

Kamu Denetçiliği Kurumu çocuk hakları konusunda da çalışmalar yapmaktadır. Nitekim çocuk haklarının gelişimine katkı sağlamak amacıyla Kurum, bünyesinde çocuk internet sayfası (<http://www.kdkcocuk.gov.tr>) açmıştır. Beş Kamu Denetçisinden birisi çocuk hakları alanında görevlendirilmiştir⁴⁹. Kamu Denetçiliği Kurumu bu sayede çocukların idare ile yaşadıkları sorunları çözme hususunda faaliyette bulunabilecektir. Zira 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu madde 5’e göre Kurumun, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye öneride bulunma görevleri vardır. Dolayısıyla Kamu Denetçiliği Kurumu çocuk hakları konusunda sadece çocuklar ve idare arasındaki meselelere bakabilecektir. Bu durumda bir öğretmenin cinsel tacizine uğrayan bir çocuk bu vakıyı Kamu Denetçiliği Kurumuna iletebilecektir. Fakat bir çocuk herhangi bir kamu görevlisi olmayan bir kişinin cinsel tacizine uğraması durumunda Kamu Denetçiliği Kurumuna başvuramayacaktır. Bu taciz vakası dolaylı olarak idareyi ilgilendiriyorsa Kuruma başvurulabilir. Fakat salt kamu görevlisi olmayan bir kişinin cinsel tacizi doğrudan Kurumu ilgilendirmemektedir. Bu yönü ile Kamu Denetçiliği Kurumunun yetkisinin sınırlı olduğunu söyleyebiliriz.

⁴⁷ Tatal, *Dünyada ve Türkiye’de Ombudsmanlık*, s.171-172.

⁴⁸ Anayasa Mahkemesi, 25.12.2008, E.2006/140, K.2008/185, R.G. Tarih-Sayı: 04.04.2009-27190.

⁴⁹ <http://www.kdkcocuk.gov.tr/anasayfa/hakkimizda/index.html?theme=the-box>, (10.02.2019).

3.2. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

21 Haziran 2012 tarih ve 6332 sayılı Kanun ile insan haklarının korunması ve geliştirilmesi konularında çalışmalar yapmak üzere kamu tüzel kişiliğine sahip Türkiye İnsan Hakları Kurumu kurulmuştur. Daha sonra 20 Nisan 2016 tarih ve 6701 sayılı Kanun ile bu kurumun varlığına son verilmiş ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu kurulmuştur. Kurum, Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakan ile ilişkilidir ve Cumhurbaşkanı bu teşkilatın yönetimi ile ilgili yetkilerini gerekli gördüğünde bakan vasıtasıyla kullanabilir (m.8).

Kurumun karar organı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kuruludur ve görev alanına giren konularla ilgili hiçbir makam, organ, merci veya kişi Kurula emir ve talimat veremez, tavsiye ve telkinde de bulunamaz (m.10/1). Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun kararları, mülga İnsan Hakları Kurulunun kararlarının aksine bağlayıcı niteliktedir. Zira 6701 sayılı Kanun madde 11/1-b hükmüne göre Kurul, ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin başvurular ile insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin resen yapılan incelemeleri karara bağlamak, bu başvuru ve incelemelere ilişkin gerekli hâllerde uzlaşma sürecini sonuçlandırmak, ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin bu Kanun'da öngörülen idari yaptırımlara karar vermek yetkilerine sahiptir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun görevlerine baktığımızda insan hakları temalı olduğunu görürüz. Genel olarak Kurumun görevi insan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yöneliktir. Ayrıca bu ekseninde birçok görevi bulunmaktadır⁵⁰.

6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nu incelediğimizde doğrudan çocuklarla ilgili hükümlere de rastlamaktayız. Örneğin Kanun'un madde 6/3 hükmü işveren veya işveren tarafından yetkilendirilmiş kişinin, istihdam başvurusunu gebelik, annelik ve çocuk bakımı gerekçeleriyle reddedemeyeceği düzenlenmiştir. Ayrıca Kanun'un ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği haller başlıklı 7. maddesinde çocuk veya özel bir yerde tutulması gereken kişilere yönelik özel tedbirler ve koruma önlemleri söz konusu olduğunda ayrımcılık iddiası ileri sürülemeyecektir. Bir diğer hüküm ise başvuruların düzenlenmiş olduğu 17. maddedir. Bu maddenin 7. fıkrasına göre Kuruma yapılacak başvurularda, vesayet ya da koruma altında olanlar ve çocuklar ile talepleri üzerine mağdur ya da mağdurların kimlik bilgileri gizli tutulur. Bu hükümler dışında da Kurumun görevleri çocukları ilgilendirmektedir. Zira Kurumun insan hakları ile ilgili bütün görev ve yetkileri çocuk hakları ile de ilgilidir. Çünkü çocuk hakları dediğimiz haklar da insan haklarından başka bir şey değildir. Fakat Kuruma spesifik olarak çocuk haklarıyla ilgili verilmiş bir görev ve yetki bulunmamaktadır.

⁵⁰ Kurumun görevleri için bkz. 6701 sayılı Kanun m.9.

3.3. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Tarihsel kökeni 6 Mart 1917’de kurulan İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti’ne dayanan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 2828 sayılı Kanun ile 1983’ten 2011 yılına kadar Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak faaliyetini sürdürmüştür. 633 sayılı Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin geçici 1. maddesiyle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kapatılmış ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nun adı Sosyal Hizmetler Kanunu olarak değiştirilmiştir. Ayrıca 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 8. maddesi ile Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Daha sonra 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 8. maddesi ilga edilmiş ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi madde 67, 69 ile Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tekrar düzenlenmiştir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun halefi olduğunu söyleyebiliriz.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının merkez teşkilatının içinde yer almaktadır⁵¹. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün görev ve yetkileri 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 69. maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre Genel Müdürlüğü’nün görev ve yetkileri şunlardır: Bakanlığın çocuklara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek; çocuklara yönelik sosyal hizmetler konusunda politika ve stratejiler belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek; kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce çocuklara yönelik yürütülen sosyal hizmetlere ilişkin ilke, usûl ve standartları belirlemek ve bunlara uyulmasını sağlamak; çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunması ve sağlıklı gelişimi için gerekli önleyici ve telafi edici mekanizmaları oluşturmak ve uygulamaya koymak; geçici ya da sürekli olarak aile ortamından mahrum kalan veya yüksek yararı ailesinin yanında bulunmamayı gerektiren çocuklara, özel bakım ve koruma hizmeti sunmak; özel surette korunması gereken çocuklara yönelik hizmetleri, habersiz denetimleri de kapsayacak şekilde yerinde denetlemek, tespit edilen aksaklıklara ve yetersizliklere karşı gerekli önlemleri ivedilikle almak; özel surette korunması gereken çocuklara en nitelikli hizmetin verilebilmesini teminen, fiziki altyapı, nitelikli personel yetiştirilmesi ve istihdamı gibi hususlarda her türlü önlemleri almak; özel surette korunması gereken çocukların ilgili mevzuat uyarınca işe yerleştirilmesi işlemlerinde koordinasyonu sağlamak; özel surette korunması

⁵¹ 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi m.67/1-b.

gereken çocuklara yönelik hizmetler konusunda kamu kurum ve kuruluşlarıyla gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, bu alandaki gönüllü girişimleri teşvik edici mekanizmaları geliştirmek ve uygulamak; özel surette korunması gereken çocuklar sorununda toplumsal duyarlılığı ve dayanışmayı güçlendirici faaliyet, proje ve kampanyalar düzenlemek; evlat edindirme ve koruyucu aile hizmetlerini koordine etmek; 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda belirlenen tedbirleri yürütmek ve koordinasyonunu sağlamak; Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün görevlerini incelediğimizde daha ziyade özel surette korunması gereken çocuklara ilişkin olduğuna görmekteyiz. Halbuki çocuk hakları bunların çok daha ötesindedir.

4. Çocuk Ombudsmanlığının Gerekliği

Çocuk hakkı ihlallerinin arttığı son zamanlarda bu ihlalleri durdurabilmek ve önleyebilmek için çözüm arayışları sürmektedir. Çalışmamızın konusunu oluşturan çocuk ombudsmanlığı bu çözüm arayışının bir sonucudur.

Türkiye, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi ilk imzalayan devletler arasında yer almıştır. Bu Sözleşme 27.01.1995 tarih ve 22184 sayılı Resmî Gazete ile birlikte hukukumuzda girmiştir. Sözleşme'nin üzerinden bu kadar uzun zaman geçmiş olmasına rağmen maalesef iç hukukta çocuklara ilişkin gerekli iyileştirmeler yeterince yapılamamıştır. Bunun sonucunda çocuk hakkı ihlalleri devam etmektedir. Çocuklara yönelik şiddet, her türlü istismar, fırsat eşitsizliği gibi çocuk hakkı ihlallerinin ülkemizde sıkça yaşandığına şahit olmaktayız. Hatta kız çocuklarının eğitim hakkından mahrum bırakılması da hâlâ ülkemizde gündemde olan ciddi problemlerden birisidir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 4. maddesine göre taraf devletlerin bu Sözleşme'deki hakların uygulanması amacıyla her türlü kanuni, idari ve diğer önlemleri almaları gerekir⁵². Bu hüküm doğrudan çocuk ombudsmanlığının kurulması gerektiği sonucunu doğurmaz. Fakat çocuk ombudsmanlığının kurulması bu hükme itibar edildiği sonucunu doğurur. Zira çocuk ombudsmanlığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de düzenlenen hakların uygulanması amacıyla faaliyet gösterecektir.

Ülkemizde çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi için çeşitli kurumların olduğunu gördük. Ama kurumların hiçbirisi spesifik olarak çocuk haklarına yönelik değildir. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bünyesinde bulunan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün çocuk haklarının korunması ve gelişimi için yaptığı faaliyetler önemli olmakla birlikte çocuk ombu-

⁵² 27.01.1995 tarih ve 22184 sayılı Resmî Gazete, s.5.

dsmanının sahip olacağı bazı özelliklere sahip olamamasından dolayı yetersiz kalmaktadır. Her şeyden önemlisi çocuk ombudsmanı bağımsız ve tarafsızdır. Fakat Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Bakanın hiyerarşisindedir. Bakan ise Cumhurbaşkanının hiyerarşisindedir. Hiyerarşi ise tabiatı itibariyle emir verme yetkisini içerir. Dolayısıyla Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü bağımsız ve tarafsız bir kurum değildir. Çocuk ombudsmanı bağımsız ve tarafsız olduğu için çocuk hakları ile ilgili konularda kamuoyu oluşturup çocuk haklarının gelişmesi hususunda hükümet üzerinde baskı oluşturabilir. Oysa Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü böyle bir özelliğe sahip değildir.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün görevlerine baktığımızda daha ziyade özel olarak korunması gereken çocuklarla ilgili olduğunu görmekteyiz. Oysa çocuk ombudsmanının görev ve yetkisi sadece zor durumda olan çocuklarla sınırlı olmayıp, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi ile ilgili olan her alan ve konuyu kapsamaktadır⁵³.

Kamu Denetçiliği Kurumunun beş denetçisinden birisi çocuk hakları alanında görevlendirilmiştir⁵⁴. Buradan yola çıkarak ülkemizde zaten çocuk ombudsmanı var ve dolayısıyla ayrı bir çocuk ombudsmanlığının kurulmasına gerek yok sonucuna mı varmamız gerekir? Yoksa denetçilerden birisinin çocuk hakları alanında görevlendirilmiş olmasının çocuk ombudsmanının sağlayacağı faydayı sağlayamayacağı ve dolayısıyla hala bir çocuk ombudsmanlığına ihtiyacımız olduğu sonucuna mı varmamız gerekir? Çocuk ombudsmanlığı dilek ve şikayetleri alıp bunlara ilişkin girişimlerde bulunmaya yönelik bir kurum olmanın çok ötesinde, çocuk haklarının uygulanmasını amaçlayan, çocuk hakkı ihlali olduğunda bunu tespit edip çocuğu koruyan, çocuklarla ilgili politika yapım sürecine aktif olarak katılan çocuklarla ilgili araştırmalar yapan ve sorun tespit ettiğinde kamuoyu baskısı oluşturan kurumdur⁵⁵. Öte yandan çocuk ombudsmanlıkları sadece çocuk haklarına konsantre olmuş kurumlardır. Bizde parlamento ombudsmanı olarak faaliyet yürüten Kamu Denetçiliği Kurumunun bir denetçisini çocuk haklarına özgülemesi muhakkak olumlu bir gelişmedir. Fakat bu bir çocuk ombudsmanlığının verimini sağlamayacaktır. Dolayısıyla bu konuda spesifik bir kurumun olması hiç şüphesiz çocuk hakları açısından olumlu bir gelişme olacaktır.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun kurulması ülkemizde insan haklarının gözetilmesi hususunda hiç şüphesiz olumlu bir adım olmuştur. Fakat bu kurumun var olması da çocuk ombudsmanlığına ihtiyaç olmadığı anlamına gelmez. Nasıl ki Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu bir ihtiyaç olarak gö-

⁵³ Yasemin Mamur Işıkcı, "Türkiye'de Çocuk Refahı İçin Çocuk Ombudsmanlığı Önerisi", **Journal Of Emerging Economies and Policy**, Vol.1, Aralık 2016, s.131.

⁵⁴ <http://www.kdkcocuk.gov.tr/anasayfa/hakimizda/index.html?theme=the-box> (13.02.2019).

⁵⁵ Işıkcı, "Türkiye'de Çocuk Refahı İçin Çocuk Ombudsmanlığı Önerisi", s.127-128.

rüldü ve kuruldu, aynı şekilde çocuk ombudsmanlığı da çocuk hakları için bir ihtiyaç olarak görülüp kurulmalıdır.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun 2017 yılı faaliyet raporunu incelediğimizde çocuk hakları ile ilgili ciddi bir çalışmanın yapılmadığına tanık olmaktayız. Yapılmış olan birtakım etkinlik ve çalışmalarda bazı çocuk haklarına değindiklerini görmekteyiz. Ayrıca Kurumun çocuk hakları ile ilgili doğrudan bir çalışmasını tespit edemedik. Esasında bunu normal karşılamak gerekir. Zira insan hakları çok geniş bir alandır. Dolayısıyla Kurumun genel olarak insan hakları temalı çalışmalar yapması normaldir. Spesifik olarak kadın hakları, çocuk hakları gibi konularda çalışma, araştırma vb. faaliyetlerde bulunması Kurumun iş yükünü çok artıracığından sağlıklı sonuçlar vermeyebilir. Bu sebeple çocuk hakları konusunda verimli, sonuca ve çözüme odaklı çalışmalar yapılabilmesi için görevi sadece çocuk hakları ile ilgili olan bir kurumun olması olumlu bir gelişme olacaktır.

2014 yılında İstanbul’da gerçekleştirilen “Çocuk Haklarının Hayata Geçirilmesinde Çocuk Ombudsmanlığı” isimli sempozyumun yayınlanan nihai raporunun sonuç değerlendirilmesi kısmında çocukların seslerinin duyurulmasına katkı sağlayacak bağımsız ve etkili bir ombudsmanlık sistemine gereksinim bulunduğu sonucuna varılmıştır⁵⁶. Bu gereksinimin karşılanması uygun olacaktır. Kurulacak olan çocuk ombudsmanlığı toplumun bütün alanlarını gözlemlemeli çocuklar için zararlı gelişmeler konusunda uyarıcı olmalı ve bu konudaki koşulların iyileşmesi için değişiklikler önermelidir⁵⁷. Öte yandan çocuk ombudsmanı tıpkı Norveç’teki gibi hem kamu hem de özel makamlar karşısında çocukların çıkarlarını gözetmelidir⁵⁸. Bu sayede etkili ve verimli bir kurum olabilir.

SONUÇ

Ombudsmanlık kurumunun İsveç’te ortaya çıktığı ifade edilmekle beraber, İsveç’in Osmanlı Devleti’ndeki bir uygulamadan etkilenecek bu kurumu kurduğu bilimsel eserlerde belirtilmektedir. Fakat dünyanın birçok ülkesi ombudsmanlığı kurmasına ve doktrinde Türkiye’nin de ombudsmanlığı kurması gerektiğine ısrarla değinilmesine rağmen bu denetim mekanizmasının ülkemizde uygulanmaya başlanması geç olmuştur. Şimdi aynı tartışma çocuk ombudsmanlığı için de başlayacaktır. İlk olarak Norveç’te ve ardından dünyanın çeşitli ülkelerinde çocuk ombudsmanlığı kurumu kurulmuştur. Bizde de benzer bir kurumun faaliyete başlaması çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesine yardım edeceği gibi hukuk devletine de katkı sağlayacaktır.

⁵⁶ Çocuk Haklarının Hayata Geçirilmesinde Çocuk Ombudsmanlığı - Sempozyum Nihai Raporu, 17-18 İstanbul, Kasım 2014, s.61.

⁵⁷ Flakkøy, A Voice for Children: Speaking Out as Their Ombudsman, s.24.

⁵⁸ Flakkøy, A Voice for Children: Speaking Out as Their Ombudsman, s.24.

Türkiye'nin çocuk ombudsmanına ihtiyacının olup olmadığını tespit edebilmek için ülkemizde çocuk hakları alanında faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşlarını incelememiz uygun olacaktır. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bünyesinde yer alan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü sadece çocuklar ile ilgili bir birimdir. Bunun dışında dolaylı olarak çocuk hakları alanında faaliyet gösteren kurumlar bulunmaktadır. Örneğin Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu bunlardandır. Kamu Denetçiliği Kurumundaki beş denetçiden birisi çocuk hakları alanında görevlendirilmiştir. Öte yandan çocukların kamu denetçisine başvurabilmesi için ayrı bir internet sayfası (<http://www.kdkcocuk.gov.tr>) açılmıştır. Kamu Denetçiliği Kurumunun bu girişimleri çocuk hakları açısından ve dolayısıyla hukuk devleti açısından son derece olumlu adımlardır. Fakat bu, artık çocuk ombudsmanına olan ihtiyacın ortadan kalktığı anlamına gelmez. Ülkemizde hâlâ Kamu Denetçiliği Kurumundan habersiz insanlar bulunmaktadır. Çocukların büyük çoğunluğunun, Kamu Denetçisine başvurmak amacıyla kendileri için özel olarak hazırlanmış bir internet sitesinin olduğundan haberdar oldukları şüphelidir. Kamu Denetçiliği Kurumunun faaliyet alanı çok geniş olduğundan dolayı çocuklar için verimli çalışmalar yapabilmesi mümkün olmayabilir. Dolayısıyla ayrı çocuk ombudsmanlığı kurumunun olması fayda sağlayacaktır.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun görev ve yetkilerini incelediğimizde genel olarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik olduğunu görürüz. Çocuk hakları da insan hakkı olduğuna göre bu kurum çocuk hakları alanında da faaliyet göstermektedir. Fakat bu kurumun varlığı da çocuk ombudsmanına olan ihtiyacı ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü kurumun faaliyet raporlarını incelediğimizde çocuk hakları ile ilgili faaliyetlerinin sınırlı olduğu ve tatmin edici olmadığı görülmektedir. Esasında bu normaldir. Çünkü insan hakları çok geniş bir alandır ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu sadece çocuk hakları alanında faaliyet gösteremez. Bu sebeple kurumun görev alanının genişliğini göz önüne aldığımızda ayrı bir çocuk ombudsmanlığının kurulmasının faydalı olacağı sonucuna varırız.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun halefi olarak nitelendirilen ama Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının hiyerarşisinde örgütlenmiş olan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü de çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi bağlamında önemli bir konumda yer almaktadır. Fakat Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün varlığı da çocuk ombudsmanı ihtiyacını ortadan kaldırmamaktadır. Bunun en önemli sebebi hiç şüphesiz Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün bağımsız ve tarafsız bir kurum olmamasıdır. Zira bu teşkilat Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının hiyerarşisinde yer almaktadır. Hiyerarşi emir ve talimat vermeyi de gerektirir. Çocuk ombudsmanı ise bağımsız ve tarafsızdır. Bu

özelliđi nedeni ile etkili bir denetim sağlar.

İnsan haklarının gözetilmesi, korunması ve geliştirilmesi hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Nitekim bu sebeple ülkemizde Kamu Denetçiliği Kurumu kurulmuştur. Çocuk haklarının gözetilmesi, korunması ve geliştirilmesi hukuk devletinin bir gereğidir. Zorunlu bir gereği olmasa da katkı sağlayacağı şüphesizdir. Ülkemizde çocuk ombudsmanlığının yerini karşılayacak bir mekanizma bulunmamaktadır. Bu ciddi bir eksikliktir. Bu eksikliğin bir an önce giderilmesi hukuk devleti idealini benimsemiş olan Türkiye için olumlu bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

Atay, Ender Ethem, “Hukuk Devleti İlkesi Işığında İdarenin Denetimi ve Kamu Denetçiliği Kurumu”, Ombudsman Akademik, S.1, Aralık 2014 s.1-30.

Bearup Richard S.; Palusci Vincent J., “Improving Child Welfare Through A Children’s Ombudsman”, Child Abuse & Neglect, C.23, 1999 s.449-457.

Çocuk Haklarının Hayata Geçirilmesinde Çocuk Ombudsmanlığı - Sempozyum Nihai Raporu, İstanbul, 17-18 Kasım 2014.

Fendoğlu, Hasan Tahsin; Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık), SDE Analiz, Aralık 2010.

Flakkøy, Målfrid Grude, A Voice for Children: Speaking Out as Their Ombudsman, Jessica Kingsley Publishers, UNICEF, 1991.

Işıklı, Yasemin Mamur, “Türkiye’de Çocuk Refahı İçin Çocuk Ombudsmanlığı Önerisi”, Journal Of Emerging Economies and Policy, Vol.1, Aralık 2016, s.125-135.

Jagerskiold, Stig, “The Swedish Ombudsman”, University of Pennsylvania Law Review, C. 109, S.8, 1961, s.1077-1099.

Kaboğlu, İbrahim; “Türkiye’de Hukuk Devletinin Gelişimi” içinde Hukuk Devleti, (Haz. Hayrettin Ökçesiz), Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi Yayınları: 4, Afa Yayıncılık, 1998, s.89-116.

Kalabalık, Halil, İnsan Hakları Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2013.

Melton, Gary B., “Lessons from Norway: The Children’s Ombudsman as a Voice for Children”, Case Western Reserve Journal of International Law, C.23, S.2, s.197-254.

Özbudun, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, 2005.

Özden, Kemal, Ombudsman – Türkiye’deki Tartışmalar, Seçkin Yayınları, 2010.

Sezen, Seriyeye, “Ombudsman: Türkiye İçin Nasıl Bir Çözüm? – Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme”, Amme İdaresi Dergisi, C.34, S.4, Aralık 2001 s.71-96.

Tan, Turgut, İdare Hukuku, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, 2013.

Tezcan, Durmuş; Erdem, Mustafa Ruhan; Sancakdar, Oğuz; Önok, Murat; İnsan Hakları El Kitabı, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2011.

Tortop, Nuri, “Ombudsman Sistemi ve Çeşitli Ülkelerde Uygulanması”, Amme İdaresi Dergisi, C.31, S.1, 1998, s.3-11.

Total, Erhan, Dünyada ve Türkiye’de Ombudsmanlık, Adalet Yayınevi, 2014.

İnternet Kaynakları

<http://barneombudet.no> (15.02.2019).

<http://brpd.gov.pl> (29.01.2019).

<http://dijete.hr> (29.01.2019).

<http://enoc.eu> (29.01.2019).

<http://folkets-lexikon.csc.kth.se/folkets/folkets.en.html#lookup&ombud&0> (29.01.2019).

<http://folkets-lexikon.csc.kth.se/folkets/folkets.en.html#lookup&man&0> (29.01.2019).

<http://www.cccya.ca/content/index.asp> (29.01.2019).

<http://www.dgde.cfwb.be> (29.01.2019).

<http://www.kdkcocuk.gov.tr> (10.02.2019).

<http://www.occ.org.nz> (29.01.2019).

<https://www.barnombudsmannen.se> (29.01.2019).

<https://www.boerneraadet.dk> (29.01.2019).

<https://www.childcomwales.org.uk> (29.01.2019).

<https://www.childrenscommissioner.gov.uk> (29.01.2019).

<https://www.kija.at> (29.01.2019).

<https://www.kinderrechten.be/Content.aspx?PageAction=Detail&pagId=50206&parpagId=50206> (29.01.2019).

<https://www.niccy.org> (29.01.2019).